

F. MALÝ

A young girl stands barefoot on a wooden plank, leaning against a rustic wooden door. She is wearing a traditional folk costume consisting of a white long-sleeved blouse with wide sleeves and a dark, patterned skirt. A dark headscarf with a floral pattern covers her head. The background is a plain, light-colored wall.

**PRO VÁS, RODICE**

I.



F. MALÝ

PRO VÁS, RODIČE  
I.

VÝCHOVA DÍTĚTE V RODINĚ

Křesťanská akademie v Římě 1964

**S církevním schválením**

**Vydala Křesťanská akademie  
Roma, Via della Conciliazione, 1**

---

**Esse Gi Esse - Roma**

## Ú V O D E M

Jako rodiče pečujete všemožně o to, abyste zabezpečili co nejlépe budoucnost svých dětí. Jedni si dávají nejvíce záležet na tom, aby jim dali co nejlepší vzdělání, jiní opět hledí jim nashromáždit co nejvíce majetku, jiní vidí svůj úkol hlavně v péči o jejich tělesné zdraví a jiní vidí zabezpečení šťastné budoucnosti svých dětí v tom, když jim dají co nejlepší výchovu.

Kdo z nich to dělá nejlépe ? Vzdělání je ovšem velmi potřebné, hotový majetek jistě přijde dětem vhod, alespoň pro začátek, ale dobrá výchova je nejlepším věnem, které mohou rodiče zanechat dětem. Proto svatý Jan Zlatoústý k vám volá : » Nepřestávám vás napomínat, prosit a zapřísahat, dejte svým dětem především dobrou výchovu ! «

Tyto řádky vám chtějí pomoci aspoň v začátcích této vaší práce. Sdělte, jak se vám podle toho pracuje, v čem jste získali svou zvláštní zkušenost a co byste v tomto směru ještě potřebovali.



## I. R O D I Ě .

### 1. *Čím musíte být v očích dítěte ?*

V očích dítěte jste vy po Bohu všechno ! Děti vědí, že to, co mají dobrého, mají po Bohu od vás. Vědí, že na ně myslíte dnem i nocí, pro ně pracujete, pro ně dovedete si všechno odepřít, jen aby ony v ničem netrpěly nouzi. Na světě není nikoho, kdo by je měl tolik rád a kdo by se pro ně tolik obětoval jako vy. Proto po Bohu nejvíce milují vás a vy jste pro ně také největší autoritou. Vaše slova, vaše chování, vaše skutky se hluboko vrývají do jejich duše jako do měkkého vosku, zvláště v jejich útlém dětství. To nejvíce formuje jejich tvárné srdce a to nejvíce rozhoduje o tom, co z nich jednou bude, zdali budou vzlétat jako orel do výšin, či se budou plazit jen po zemi jako ropuchy.

To všechno vás zavazuje : nesmíte být jen falešnými penězi s maskou korektnosti před dětmi, nýbrž charaktery z ryzího zlata. Denní zkušenost dokazuje, že těmito ryzími charaktery dovedou být oni otcové a matky, kteří se sytí živným chlebem evangelia Kristova, kteří umějí chodit do školy kříže, oběti, a nikoliv ti, kteří se živí různými jen lidskými náhražkami, ani ti, kteří jdou jen za svými požitky a nechápou, že je třeba se dětem zcela

darovat a v obětech pro ně hledat smysl rodičovského poslání.

Zároveň ovšem musíte být si vždy toho dobře vědomi, čeho chcete výchovou vlastně dosáhnout. Cíl výchovy se kryje se světovým názorem a se smyslem života. Výchova musí směřovat k tomu, aby se dítě jednou uplatnilo jako užitečný člen lidské společnosti a také dosáhlo svého cíle věčného. Výchovou tedy rozumíme úmyslné působení na dítě, aby harmonicky rozvinulo všechny své schopnosti tělesné, duševní i vlohy nadpřirozené a mohlo dosáhnout svého pozemského i věčného cíle.

K tomuto cíli musejí pracovat otec a matka naprosto jednotně a svorně, musejí táhnout za jeden provaz! Jistý otec si myslel, že k »pokrokovosti«<sup>1</sup> patří i to, aby se posmíval modlitbám svého dítěte a tomu, čemu se učí v náboženství. Dítě se dostalo tak do vnitřního rozporu a nakonec se dalo strhnout otcem na jeho stranu. Stalo se však, že smrtelně onemocnělo a začalo hlouběji přemýšlet. A v jedné chvíli zahledělo se dítě s velkou vážností a smutkem na svého otce a říká mu : » Tatínku, podívej se, já musím umřít. Řekni mi teď doopravdy: mám věřit tobě, že není po smrti ani nebe ani peklo, anebo mám věřit velebnému pánu a mamince, že je nebe, je peklo, je Pán Bůh ? « Otec nemohl snést vážného a přímého pohledu svého dítěte a řekl : » Věř tomu, co ti říkal velebný pán a maminka « » A tak mi, tatínku, prosím tě, zavolej hned velebného pána, « prosí děvče. Kněz přišel, byla zaopatřena a zanedlouho klidně odevzdala svou duši svému Pánu. Ubohé dítě, které je rozpolceno a neví kudy kam, když jeden z rodičů je táhne na jednu stranu, a druhý zase na druhou.

Na věčnosti budete odpovídat za své děti na prvním místě vy, neboť jsou to děti vaše ! Proto výchova dítěte je nejen vaše nezadatelné právo, ale také zároveň nejdůležitější vaše povinnost ! Při svých povinnostech v domácnosti, v povolání a ve veřejném životě vždy si musíte vzít čas pro své děti.

Na to musí pamatovat zvláště otec, který pro povinnosti svého povolání a povinnosti ve veřejném životě často bývá mimo rodinu. Otče, pamatuj, že svému svědomí, své manželce, dětem a jednou i Bohu budeš se odpovídat z toho, jak jsi plnil své výchovné povinnosti otcovské.

Výchovný vliv matky sahá ovšem obyčejně hlouběji do života dítěte než vliv otce. Je to samozřejmé, neboť matka svým postavením v rodině je mnohem více s dítětem než otec. Těsné pouto, které je mezi matkou a dítětem, naznačuje dosti jasně, že matka nejen může, ale také musí být první vychovatelkou dítěte. Tato výchova má začít už před zrozením dítěte, poněvadž nejen tělesný nýbrž i duševní a náboženskomravní život matky má vliv na dítě, které nosí pod srdcem.

Mezi matkou a dítětem jsou tisícírá pouta. O lásce mateřské mluví nejkrásnější výtvoři básnické. Láska mateřská však nesmí být změkčilá. Matka se nikdy nesmí nechat degradovat na pouhou služku svých dětí, na pouhou popelku, která je dobrá jen pro domácí práce. Tím neprospěje ani dítětem. » Přísný otec vychovává zdárného syna, příliš dobrá matka vychovává nestvůru, « praví čínské přísloví. Nesmírně velký vliv výchovný má právě matka. » Dejte mi armádu dobrých křesťanských matek, a já obnovím svět, « prohlásil papež Lev XIII. A naši předkové výstižně říkali : » Domy

nestojí na základech, ale na ženách... Ruka, která hýbe kolébkou, hýbe světem ! «

## *2. Varujte se chybných kroků ve výchově !*

Nejčastější chybou v rodinné výchově bývá zvláště přílišná povolnost, pro kterou první projevy zla nejsou dosti potírány, takže rostou. Dále sobectví rodičů, kteří považují děti pouze za svou hračku a zapomínají, že v dítěti je jiskra Boží, která nikdy nezhasne, jeho nesmrtelná duše. K dítěti si musejí proto zachovat vždy patřičnou úctu a podle toho také k němu mluvit a s ním zacházet.

Velmi často se chybuje také tím, že rodiče příliš autoritativně zasahují do života dítěte i v době, kdy dospívá a kdy si má už zvykat na jistou samostatnost, zejména v životě náboženském i mravním, a konečně autoritativní zasahování do jejich života v době, kdy jsou synové a dcery již samostatní, kdy jejich poměr poslušnosti k rodičům již přestal a trvá toliko povinnost úcty, lásky a vděčnosti.

Před velmi těžkou úlohou jsou zvláště ti rodiče, kteří mají jen jedno dítě. Dobře vychovat jedináčka je dílem mistrovským, které se tak snadno nepodaří.

## II. D Í T Ě

### 3. *Věk předškolní*

První sedmiletí dítěte bývá obyčejně nejvíce rozhodující ve výchově. V tomto směru zvlášť důležité je období mezi třetím a čtvrtým rokem věku. Všichni velcí vychovatelé jsou zajedno v názoru, že není-li dítě vychováno ve třetím nebo čtvrtém roce, je téměř jisto, že už nikdy řádně vychováno nebude. K tomuto poznání přišli už naši předkové, a proto říkali : » Ohýbej mě, mamko, dokud jsem já Janko. Až já budu Jáno, neohneš mě, mámo ! «

Cílevědomě a důsledně je nutno klást právě tehdy základy života náboženského i mravního a odstraňovat dětské zlovyky, zejména vzdor, který se nápadně jeví právě v údobí kolem 3-4 let. Velmi těžce chybují rodiče, kteří nechávají dítě toho věku růst jako dřevo v lese a říkají : » Však ho škola napraví ! « Pak bývá obyčejně již pozdě. Malé kořínky se vytrhnou snadno, ale hluboce zapuštěné kořeny už těžko.

### 4. *Věk školní*

V tomto období zasahuje do vaší výchovné práce v rodině také škola, ulice a ostatní prostředí, v němž se vaše dítě pohybuje. Koncem tohoto

období dochází k dospívání, k pubertě, jež se hluboce promítá do tělesné i duševní oblasti chlapce i děvčete. Dospívajících se zmocňuje bezradnost, a proto hledají poučení a oporu. Nenajdou-li to zavčas u svých rodičů, budou to hledat na ulici, rodičům se odcizí, a je zle. Jak těžko právě v těchto věcech se vyčistí krásná studánka duše, když ulice tam naházela bahno a špínu. Největší slepci nejsou v ústavech pro nevidomé, ale je to otec a matka, kteří si myslí, že mlčením o těchto věcech své dítě zachovají čisté. Zde platí dobrá rada zkušených vychovatelů : » Raději o rok dříve, než o hodinu později ! « Proto rozumný otec řekne svému dorůstajícímu synovi a matka své dorůstající dceři, co potřebují vědět, aby tímto kritickým údobím prošli beze škody. Hlavně zachovat si jejich důvěru. A tu důvěru si zachováte, když vaše dítě má jistotu, že se může na vás obrátit s každou otázkou a vy nad ničím že se nebudete pohoršovat, ničemu se nebudete divit a klidně, rozvážně jim všechno vysvětlíte. A když sami snad v něčem nebudete jisti, jak jim to povědět, víte, na koho bezpečně se můžete vždy obrátit, aby vám poradil.

Výchova na tomto stupni musí vést dítě den ze dne více k samostatnosti. Jestliže nejmladším dětem se prostě poručí : » Musíš, nesmíš «, pak dorůstajícím připomínáme : » To dělat máš, to dělat nemáš ! « A také řekneme proč, poučíme. Kdyby vychovatel používal i zde jen suchých rozkazů a zákazů jako u dětí nejmladších, pak by silnější povahy tímto jen zevním postrkováním zatrpkly, ano, byly by vydrážděny i ke vzdoru : » Nepopouzejte ke hněvu své děti, « napomíná sv. Pavel /Ef 6,3/.

Poslušnost ve věku dospělejším má být dobrovolná, vnitřní, ne toliko vynucená, zevnější. Povahy silnější by byly utvrzovány ve vzdoru a u povah slabších za vedení jen autoritářského by se neprobudila tolik potřebná podnikavost, iniciativnost, v životě by byli nesamostatní a bezradní.

Tyto směrnice platí nejen pro život mravní, ale i pro život náboženský.

## 5. *Věk jinošský a dívčí*

Je to období, kdy dochází k tělesnému a duševnímu dozrávání. Pasivita ustupuje do pozadí a do popředí se vždy více dostává touha po samostatnosti. » Mladí vpřed ! « Tehdy dorůstá osobnost. Poučení má mít přednost před rozkazem a zákazem. Kdyby používal otec a matka jen strohých rozkazů a zákazů, narazili by snadno na odpor, ba i na tvrdý vzdor. Nejednou dochází i k trapnému otevřenému konfliktu, když rodiče i v tomto věku sahají k ponižujícímu tělesnému trestu.

Musíme pamatovat na to, že ve věku 15-17 let prochází každý mladý člověk obdobím odporu a vzdoru proti zevnějšímu zasahování, neboť má se pozvolna vést sám, aby se připravil na tvrdý životní boj. Rodiče nesmějí brát tragicky s tím souvisící dočasné odcizení. Je to pravidelně jen vývojové stadium mladistvého, který při správném porozumění ze strany rodičů opět se k nim dostane do kladného poměru. Rodiče mají nejen rozumět tomuto vývoji, ale zároveň jej také správně vést, neboť je v tom příprava k samostatnosti v životním povolání.

Úcta před osobitým životem mladistvého je nejlepší cesta ke společenství s ním a k získání jeho důvěry. Za jistých předpokladů působí výchovně dobře, když jakousi samostatnost uznávají rodiče i zevně tím, že dají mladistvému na příklad k dispozici skříň anebo alespoň zvláštní zásuvku s klíčem. Touto důvěrou se cítí poctěn ve svém citu pro osobní odpovědnost a dá si záležet, aby neklamal.

Vedle tohoto přirozeného odstupu, který se jeví u dospívajícího vůči rodičům, je však ještě jiný, který má jedovatý kořen v mravním poblouzení. V takovém případě má ono vyhýbání rodičům ráz úplného schovávání před nimi. Snaží se, aby byl jimi viděn co nejméně, aby snad nevyšla najevo jeho vina. Takový případ ovšem musejí rodiče s ním rozřešit mezi čtyřma očima, a to klidně, šetrně a vážně.

Když jsme říkali nejmenším » musíš «, dětem věku školního » máš, « pak dospělejším řekneme » chtěj « ! Sebevýchova má zvolna přebírat hlavní práci výchovnou a budovat charakter, který se má osvědčovat v životním poslání.

Jestliže nebyly odstraněny nectnosti věku chlapeckého a dívčího, pak v tomto věku nabývají již nebezpečné podoby, neboť tehdy se zdvihá pocit síly, nezávislosti a obrazivost konstruuje lepší budoucnost na troskách minulosti.

V tomto období je nutno věnovat bedlivou pozornost erotismu mládeže. Ve svém počátku bývá erotika mládeže ušlechtilá, avšak snadno může zbloudit. Pozor na nebezpečí předčasných známostí !

### III. HLAVNÍ PROSTŘEDKY

#### 6. *N á v y k*

Návyk je prvním a nejdůležitějším prostředkem výchovným. V nejútlejším dětství je prostředkem téměř jediným. S návykem se musí proto u dětí začít velmi záhy. » Ještě před nemnoha lety bylo rozšířeno mínění, že první rok života vystačíme s pouhým lékařským hygienickým ošetřením dítěte a že o výchově v prvních měsících nelze vůbec dobře mluvit. Budeme vždy zavázáni vděčností vynikajícímu fyziologu Vilému Preyrovì za jeho výrok, že s výchovou třeba začít hned v první hodině života v dětské kolébce. A prvním a jediným prostředkem výchovy v tomto období může být jen návyk.

Uved'me si známý příklad. Dítě je přikládáno k matčinu prsu vždy asi po třech hodinách. Úkolem této přestávky je, aby dítě úplně vytrávil, mělo před novým kojením žaludek úplně prázdný, a obsah žaludku aby od starých zbytků nekysal. Dítě pociťuje prázdnost žaludku velmi nepříjemně a hlásí se o novou potravu velmi důrazně pláčem i křikem. Mladé maminky byly by ochotny ukojiti jeho hlad před určenou dobou, ale pořádek dříve stanovený třeba přesně dodržovat.

Vede nás k tomu nejen hygienický příkaz, ale více ještě výchovné hledisko, aby se návykem dítě již v prvních dnech života vedlo k tomu, aby se naučilo svou vůli podřizovat vůli dospělých. Jinými slovy, již tímto prvním návykem vychováváme dítě k poslušnosti, této první ctnosti dětského věku. ( Dr. Jiří Klíma, *Výchova dítěte*, Praha, 1934,12 ) Tím se dítě vede nejen k první dětské ctnosti, k poslušnosti, ale zároveň k neméně důležité sebekázi, sebezáporu, jenž je tolik potřebný pro život člověka.

Dítě musí být tedy navykáno všemu dobrému zavčas, a to častým a soustavným cvikem. Dítě proto navykáme na pravidelné denní modlitby, na účast na mši svaté v neděle a v zasvěcené svátky, na pravdomluvnost, stydlivost, pořádek, přesnost, píli, čistotu atd. Všechno ovšem musí být vždy přiměřené věku a nutno se varovat přepínání sil dítěte.

Je však nesmírně důležité, aby s probouzejícím se rozumem dítě bylo poučováno o tom, proč to má dělat tak a ne jinak. Kdyby se na to zapomnělo, pak za změněných okolností a v jiném prostředí dospělejší syn nebo dcera snadno by odkládali dobré návyky náboženského a mravního života jako obnošené dětské střevíce.

## 7. Příklad

O důležitosti příkladu ve výchově netřeba se šířit. Všichni vychovatelé, zejména rodiče, mají si být dobře vědomi toho, že děti nevychoávají tím, co jim říkají, nýbrž tím, co před nimi dělají. O Kristu čteme v Písmě svatém, že » činil a učil « (Skt 1,1). Podobně si musí počínat

každý vychovatel. Šťastné děti, kterým rodiče předcházejí ve všem dobrým příkladem.

Nutno pamatovat na to, že v dítěti jsou náklonnosti dobré i zlé. Dítě proto následuje nejen dobré, co vidí kolem sebe, nýbrž i zlé. Ba právě pro zlo je kolikrát vnímavější než pro dobro. A teď vzpomeňme, kolik špatného dítě slyší a vidí, leckdy i v rodině. I kdyby dítě bylo uchráněno špatného příkladu v rodině, snadno vidí nebo slyší něco špatného venku.

Na ochranu dětí před špatným příkladem pronesl sám Spasitel slova velmi vážná a výstražná : » Kdo by však pohoršil jednoho z těchto maličkých, kteří ve mne věří, tomu bylo by lépe, kdyby byl mlýnský kámen zavěšen na jeho hrdlo a aby byl pohroužen do hlubiny mořské. Běda světu pro pohoršení ! « (Mt 18.6.)

Je velmi potřebné a důležité, aby rodiče při večerní modlitbě, kterou konají s dětmi, již od malička s nimi zpytovali svědomí za uplynulý den, vzbudit s nimi dokonalou lítost s dobrým předsevzetím pro příští den, a tak po každé smazati z čisté duše dítěte prach špatnosti, který tam usedl ze zlých příkladů, jež na dítě během dne zapůsobily.

## 8. *V ý c h o v a t ě l e s n á*

Výchově tělesné se věnuje vždy větší a soustavnější péče. S výchovou tělesnou však musí jít ruku v ruce výchova celého člověka. Člověk je na prvním místě především duše a potom tělo, neboť duše je jiskra Boží, která nikdy nezhasne. Proto i při tělesné výchově je nutno pamatovat na duchovní stránku této výchovy.

Ani při tělesné výchově se nesmí zapomínat na to, že tělo nezůstane trvale zdravé, když bude porušováno mravními škodlivinami, hříchy. Na tuto závažnou okolnost poukázal u nás v oboru tělesné výchovy zvláště MUDr Ctibor Bezděk : » Mysl čistá, vyrovnaná, bude jediné bezpečným podkladem pevného a trvalého zdraví... I nejdokonalejší tělovýchova selhává, není-li s ní současně pěstována i etická stránka člověka. Nestaráme-li se v přední řadě o zdraví duše, nepomůže nijak i sebevětší péče o zdraví těla...

Nic nám nepomůže hygiena i se svými vzdušnými a slunnými byty, čistěním zubů, spáváním při otevřených oknech, tělocviku a sportech, kdvž lidé budou přitom žít nemravně, budou lhát a podvádět, pít, smilnit, protože poruchy, které tyto zvrácenosti vnesou do života, nemohou být odstraněny sebelepším pěstěním těla... Život mravný je tedy hygienickým regulativem důležitějším než většina našich opatření hygienických...

Všechno toto vyslovil Pán Ježíš velice krásně a přesně slovy : » Hledejte nejprve království Božího a spravedlnosti jeho, a vše ostatní bude vám přidáno. « / Záhady nemoci a smrti, Brno 1930,53 n/. Z toho je zřejmo, že rodiče se nemohou omezit při výchově tělesné jen na péči o tělo dítěte, ale zároveň se musejí starat o jeho výchovu mravní, o zdraví duše.

Co říci o fyziologické stránce tělesné výchovy ? Pokud jde přímo o vlastní tělesnou výchovu, je třeba dodávat organismu dítěte dostatek potřebného pokrmu a nápoje. Vše má být jednoduché. V žádném případě nepodávat dětem alkohol, neboť působí zhoubně zdravotně i mravně. I na tomto poli je zároveň mnoho příležitostí k sebekázni, která má nesmírný význam pro veškerý mravní

život, zvláště pro budoucnost. » Mnohý bude ve třiceti letech stát pevně proti krásné cizí ženě, kdo si v deseti letech dovedl odepřít hračku nebo kostku cukru « /Josef de Maistre/.

Modlitba před jídlem a po jídle má význam náboženský a mravněvýchovný, neboť probouzí v dítěti cit vděčnosti a upevňuje v něm vládu duše nad tělem.

Víme, jak jsou užitečné pro zdraví koupele, lázně vzdušné a sluneční, jsou-li ovšem rozumně prováděny. Jsou však škodlivé zdraví tělesnému i mravnímu, je-li s tím spojeno smyslné vydraždování, když se přitom nedbá pravidel slušnosti a studu. Totéž platí o způsobu pěstění tělocviku a sportu, kdy k tomu ještě někdy přistupuje i hazardování nejen se zdravím, ale i se životem.

Víme, jak zdraví může prospívat pobyt ve volné přírodě. Vždyť příroda je největší knihou Boží všemohoucnosti, prozřetelnosti a lásky. Dítě a dorůstající mladý člověk potřebuje ovšem i v přírodě výchovné vedení, aby mu nebylo k mravní škodě to, co má být jemu osvěžením, posilou a lékem.

Tělo však potřebuje k svému zdraví i odpočinku. Nejlepším odpočinkem je spánek. Zejména dítě potřebuje velmi mnoho spánku. Rozumní rodičové proto nenechávají děti večer dlouho vyseávat při učení, napínavé četbě nebo při rádiu nebo televizi. Předpokladem dobrého spánku po stránce fyziologické je včasná večeře. Velký i hygienický význam má také zbožná modlitba se zpytováním svědomí a dokonalou lítostí, neboť uklidňuje a disponuje pro klidný spánek. Doznává to i MUDr. Šimsa : » Církevní nařízení, aby křesťané se před spánkem modlili, má velký hygienický

smysl, neboť to přináší uklidnění« / Hygiena denního života, II.vyd., Praha 1924.17 / . Platí sice heslo : Ve zdravém těle zdravý duch, ale ještě více : Zdravím duše ke zdraví těla !

## 9. *Výchova rozumová a mravní*

Člověk má tři významné rysy duševního života : poznávavost, snahovost a citivost.

V oboru poznávavosti je třeba pamatovat na to, že pouhé vzdělání rozumové ve výchově naprosto nestačí. MUDr. Rožánek k tomu praví : » Je dokázáno, že řady mravně nejzpuštějších a nejvýstřednějších zhýralců, jejichž výstřednosti jsou již zločiny, skládají se z velké části z tak zvané inteligence. «

Pravá hodnota člověka není v jeho vědomostech, nýbrž v mravní kvalitě. Velmi se proto klamou oni rodiče, kteří si myslí, že vykonali již svou povinnost, když dali dětem školy, vzdělání. Je to sice mnoho, ale dobrá mravní výchova je neskonalé více !

V oboru snahovosti nutno ukázňovat zejména snahovost nižší, pudy. Tak například pud po pokrmu a nápoji nesmí sklouznout k vybíravosti, mlsání, pud po činnosti nemá se vybíjet převážně ve hrách na škodu povinnosti atd.

Zvláště je třeba chránit děti všech dráždivel vnitřních (dráždivá, kořeněná jídla, alkohol) a zevních, aby se předčasně neprobudil pud pohlavní. V době dospívání dá otec synovi a matka dceři taktně potřebná poučení. Když nepoučí zčas rodiče, pak mluví ulice, a je zle.

Avšak prostředky pouze přirozené nestačí. Je třeba opravdového života podle učení Kristova,

aspoň s měsíční sv. zpovědi a sv. přijímáním. Otázka mravní čistoty není tolik problémem poučení, jako spíše otázkou síly. Ve Šrámkově » Stříbrném větru « / str. 184 / student Jeník Ratkin ve svém truchlivém monologu praví : » Pokušení odolat mám, to vím, ale jak mám odolat, nevím. « Kdo však žije opravdu z víry, může říci se sv. Pavlem : » Všechno mohu v tom, který mě posiluje. « Náš dermatolog profes. MUDr. Šamberger k tomu prohlašuje : » Lidstvo bude vždy potřebovat Boha. Nemá-li Boha, postaví na oltář zlaté tele nebo nevěstku... Musíme podporovat všemi prostředky vládu duše nad tělem, a každého, i kněze, který v tomto oboru pracuje. « / Uvádí » Nová kultura «, Praha 1922, 130 /.

V oboru výchovy snahovosti vyšší je nejdůležitějším úkolem výchova vůle. Pravá hodnota člověka není v jeho inteligenci, vědění, v jeho citech, nýbrž v jeho vůli. Ukázněná vůle je něco mnohem cennějšího, vyššího, než talent, důvtip. Náboženskomravní ukáznění vůle je jediné správnou cestou každé výchovy. Soustavné ukáznovávání vůle je naprosto nutné, poněvadž rovnováha vůle je porušena prvotním hříchem.

Nezbytnou podmínkou tohoto ukáznění je ochota dítěte k oběti, k sebezáporu. Proč děti v početných rodinách bývají lépe vychovány než jedináčci ? Není času se s nimi zbytečně mazlit, musejí si záhy zvykat na odříkání, oběti. A to je nejlepší příprava na život, neboť ten se nemazlí s nikým.

Kdo to přivedl vytrvalým cvikem a zvykem tak daleko, že se ustálil ve svém jednání podle zásad náboženských a mravních, pak mu připisujeme již jistou pevnost v ušlechtilosti smýšlení a jednání, charakter. A to je cíl každé výchovy.

#### IV. VÝCHOVA NABOŽENSKÁ VE VĚKU PŘEDŠKOLNÍM

##### 10. *Z á k l a d*

První krok k náboženské výchově dítěte je : přivést dítě k novému zrození z vody a z Ducha svatého při křtu. Pán Ježíš řekl : » Nenarodí-li se kdo znova z vody a z Ducha svatého, nemůže vejít do království Božího « / Jan 3,5 /. Těmito slovy praví jasně, že křest je novým zrozením. Kde je nové zrození, tam je i nový život. Při svatém křtu vkládá Duch svatý do duše největší dar Boží, milost posvěcující, a tím nový život, život dítěte Božího. Po křtu svatém žije tedy dítě životem nejen lidským, ale jakožto přijaté dítě Boží zároveň životem Božím, s právem na největší věno, největší dědictví, na vstup do věčné radosti v nebi.

Jako člověk má dítě rozum a svobodnou vůli, aby mohlo myslet a svobodně se rozhodovat jako člověk, aby mohlo žít životem lidským. Když se toto dítě zrodilo při křtu svatém z vody a z Ducha svatého jako dítě Boží, pak dostalo s milostí posvěcující také schopnosti, aby mohlo žít jako dítě Boží. Tyto schopnosti jsou víra, naděje a láska, tři božské ctnosti. Aby se dítě ve svém budoucím životě dalo vést vždy Bohem,

zvláště v těžkých, kritických chvílích života, k tomu dostává s milostí posvěcující také sedm darů Ducha svatého : dar moudrosti, rozumu, rady, síly, umění, dětinné důvěry v Boha a bázně Boží.

Darem moudrosti nám Duch svatý pomáhá, abychom jasněji poznávali pravdy Boží, pociťovali nevýslovnou radost z jejich velikosti a krásy a aby nám byly světlem k utvoření pevných zásad životních. V tom je pravá životní moudrost, tak se stáváme opravdu moudrymi.

Darem rozumu nám pomáhá Duch svatý, abychom správně rozuměli pravdám Božím. Darem rady nám pomáhá Duch svatý, abychom se zvláště ve spleťtých případech správně rozhodovali vždy pro to, co je ke cti a slávě Boží a k naší spáse. Darem síly /statečnosti/ nám pomáhá Duch svatý, abychom měli vždy odvahu a sílu vykonat přes všechny překážky to, co Bůh od nás žádá. Darem umění nám pomáhá Duch svatý, abychom uměli ve věcech stvořených vždy víc a více poznávat Boha Stvořitele, svého nejvyššího Pána, a tak se naučili správně číst v knize přírody.

Darem dětinné důvěry v Boha /pobožnosti/ nám pomáhá Duch svatý, abychom jako šťastné děti Boží měli vždy bezmeznou, dětinnou důvěru v Boha, a proto se k němu modlili vždy rádi, upřímně, s největší důvěrou a co nejčastěji. Darem bázně Boží nám pomáhá Duch svatý, abychom se na světě nebáli ničeho, kromě hříchu, neboť hřích je největší nevděk k Bohu nejvyšší dobrotivému a zároveň největší neštěstí pro člověka.

Kromě toho vlévá Duch svatý s milostí posvěcující do duše také ctnosti mravní. Jsou to schop-

nosti, abychom se chovali k sobě a k bližnímu vždy nadpřirozeně, jak se to sluší na děti Boží, jak je to Bohu milé a pro nebe záslužné.

Duch svatý nám vlévá jen schopnosti k takovému jednání. Teprve když pěstujeme tyto vlité schopnosti, získáme si časem dobrý návyk, náklonnost, pohotovost a zručnost konat dobro vždy a všude, a to ihned, snadno a s chutí. A takové zručnosti v konání dobra říkáme ctnost získaná. Je to něco podobného, jako když se někdo péstěním vlohy k hudbě vycvičí ve vynikajícího hudebníka. Tak péstěním vlitých mravních ctností nabýváme s pomocí Boží vlastním přičiněním i získaných mravních ctností.

Ctnosti mravní nás uschopňují užívat věcí, sil a času tak, abychom byli pokud možno spokojeni na světě a stali se užitečnými členy lidské společnosti. Těchto ctností je mnoho, ale nejdůležitější z nich jsou čtyři ctnosti základní: opatrnost, spravedlnost, statečnost a umírněnost. Pak jsou to ctnosti, které jsou opakem sedmera hlavních hříchů a ctnosti, které Pán Ježíš zvláště velebil ve svém kázání na hoře.

Ctnost se jmenuje latinsky »virtus«, to znamená »síla«. Jen ctnostný je silný! Rozumní rodiče proto od malička vedou dítě k získání ctností, a tak je zavčas posilují k životnímu zápasu.

Den svatého křtu je nejdůležitějším a nejpatrnějším dnem života, neboť tehdy člověk se stává přijatým dítětem Božím, dědicem nebe a živým údem tajemného těla Kristova-Církve s právem přijímat i ostatní svátosti. To velmi dobře chápali první křesťané. Proto neoslavovali jako pohani den svých narozenin, ale den svých jmenin, neboť křestní jméno bylo jim připomínkou svatého křtu, dne narozenin pro nebe.

Je proto velmi důležité, aby dítěti byl vštípen právě den svatého křtu co nejvíce do paměti. Proto v některých krajinách se ujal krásný zvyk, že dítěti se opatří vlastní svíce i křestní roucho. Když začíná užívat rozumu, pak ve výroční den svatého křtu a v den jmenin rozžihá se svíce křestní a dává se mu do rukou se vzpomínkou na svatý křest, kdy Duch svatý rozžal v jeho duši světlo milosti posvěcující, s připomínkou, aby toto světlo nikdy nezhaslo žádným těžkým hříchem. A na druhou ruku se mu položí křestní roucho s připomínkou, aby si vždy zachovalo čisté roucho křestní nevinnosti. Pak se pomodlí s dítětem celá rodina, aby mu k tomu dopomohl Pán Bůh, Matka Boží, svatý Josef a jeho křestní ochránce. Křestní svíce dítě použije také k prvnímu svatému přijímání a pak je doprovází v celém dalším životě. Ať dítě pozná pokud možno brzy také svého křestního patrona a ať je vedeno také k jeho následování. Též se doporučuje dát dítěti křestní diplom. Poučení o křtu svatém možno dát dítěti již asi kolem čtvrtého roku.

## 11. *První kroky v náboženském životě dítěte*

1. *Rodiče své dítě žehnají.* - Malé dítě leží v postýlce. Právě se probudilo z hlubokého spánku. Dívá se. Pozoruje snad nehybnou stěnu před sebou anebo skříň? Sotva. Vezměte barevný míč, pohybujte jím před jeho očima, a hle : radostí začne křičet a rukou sahá po míči. Bylo jím upoutáno, poněvadž jsme míčem před jeho očima pohybovali. Malé dítě je nejvíce upoutáno tím, co se hýbe. To platí i pro obor náboženský. Pozornost dítěte upoutají náboženské úkony, které vidí kolem sebe, především u svých rodičů a sourozenců.

Docela malé dítě ještě není schopno náboženského úkonu, neumí se ani požehnat ani pomodlit. Proto činí to místo dítěte rodiče, a to nad jeho postýlkou, aby to dítě vidělo a pozorovalo. Toto žehnání a modlitbu nad dítětem konají rodiče pravidelně alespoň ráno po procitnutí dítěte a večer před nočním odpočinkem.

Požehnání se děje tak, že matka / otec / namočí pravý palec do svěcené vody, dělá dítěti na čele kříž a říká při tom : » Požehnej a opatruj tě ode všeho zlého všemohoucí a milosrdný Bůh Otec, Syn a Duch svatý. Amen. « Když to konají pravidelně a s opravdovou vážností, pak tím vykonají mnoho pro další náboženský život dítěte. Není-li dosud v domácnosti kroupka se svěcenou vodou, žehnají rodiče dítě i bez ní. Úkon žehnání je pro dítě velmi důležitý. Požehnání rodičů má dítě provázet stále a při zvláštních příležitostech i během dalšího života.

V žehnání dětí se projevuje zároveň nejušlechtlejším způsobem láska rodičů k dítěti. V této lásce potkává dítě samého Boha. Rodiče jsou dítěti zástupci Boží lásky.

2. *Rodiče se před dítětem modlí.* - Poznání dítěte je převážně smyslové. Dítě chce vidět, hmatat, chutnat. Boha však nemůže ani vidět, ani svýma ručkama hmatat. Boha nemůžeme poznat přímo svými smysly. Dítě je bytost, která všechno prožívá především v oblasti smyslové. Proto i skutečnost, že je Bůh, musíme dítěti přiblížit pomocí smyslů : dítě musí v tom směru něco vidět, něco slyšet, něco prožívat. To se může stát záhy tím způsobem, že vidí rodiče se modlit.

Pro náboženskou výchovu dítěte v rodině tedy nestačí, že otec, matka a sourozenci jsou zbožní

jen ve skrytu svého srdce, zcela soukromě. Je to sice před Bohem záslužné, avšak pro náboženskou výchovu dítěte je třeba názoru. Jen tak se může probouzet k činnému náboženskému životu.

Nejde jen o to, aby se v rodině modlilo, ale je mnohem důležitější, jak se modlí. Modlitba se má konat důstojně. Nikoli sedě u štolu, leže v posteli, při rozdělení jídla, při uklízení a podobně. Modlitba se má odlišovat od vyřizování ostatních všedních záležitostí. Tak již dítě může vypozařovat, že to je něco nevšedního. Dospělejšímu dítěti je modlitba vždy zároveň důkazem jřoucnosti Boží.

Proto se rodiče k modlitbě vždy náležitě souřředí, mají uctivé držení těla, buď klečí nebo stojí (sedí jen výjimečně), jednotlivá slova říkají pozorně, klidně, uctivě. Vřechno je při modlitbě mnohem uctivější, než kdyby byla nejvzneřenější návřtřeva v bytě. Dítě přitom Boha ovřem nevidí, neslyší, avřak z nejvřř uctivěho chování rodičů poznává : Bůh je zde ! Dítě sice jeřtě nerozumí slovům, ale prožívá skutečnost : Rodiče mluví s Pánem nejvřřřřím, s Bohem.

Malé dítě je přesvědčeno, že otec, matka, dovedou velmi mnoho, ba že jsou všemocní. Jsou tak mocní, tak dobří ! Jak mocný a dobrý je Ten, před nímž rodiče klekají a k němuž tak uctivě mluví ! Dítě ovřem tak neuvažuje, ale prostě to prožívá. A právě toto prožívání Boha je důležitě.

Pozornost dítěte upoutává zejména znamení svatěho kříže, neboť je to pohyb. Jak pro modlitbu samu, řak i kvůli dítěti mají rodiče dělat kříž opravdu důstojně. Dítě přitom aspoň zčásti pociťuje něco z velikosti a svatosti tohoto úkonu.

Později je znamení kříže pro dítě také připomenutím, aby se uklidnilo, než se rodiče pomodlí. Toto vědomé uklidnění u dítěte můžeme pokládat za první jeho spolumodlitbu, i když přitom nepoužívá slov. A brzy rodiče mohou vidět, jak jejich ještě docela malé dítě se pokouší napodobit je při modlitbě : kleká si vedle nich, spíná ručky a pokouší se dělat kříž. Příklad rodičů, kteří se vždy uctivě modlívali a zejména uctivě dělali znamení svatého kříže, provází dítě až do pozdního věku a chrání tento úkon před zevšedněním, zvláště když dítě později vidí, jak jiní jej dělají povrchně a nedbale.

3. *Rodiče chodí v neděli na mši svatou.* - Způsob, jakým rodiče prožívají neděli, dětem záhy připomíná, že neděle je dnem Páně. Neděli co neděle má dítě prožívat, jak nejsvětější oběť mše svaté je střediskem neděle. Cesta do kostela není proto rodičům jen tvrdou nutností, nýbrž něčím radostným. Proto se připravují na mši svatou včas a s vážnou sebraností. Nepospíchají do kostela až v poslední chvíli a k tomu snad ještě pozdě. Když se vrátí z nejsvětější oběti mše svaté opět domů, kde se modlili i za své dítě, mohou je opět požehnat, ale slavnostněji, než obvykle ráno a večer. A když byli u svatého přijímání, pak políbení dítěte s vhodnou připomínkou svatého přijímání může mít hluboký vliv výchovný.

V každém případě má dítě záhy alespoň tušit, že mše svatá je něco velkého, krásného, co naplňuje blahem. Tak se bude v něm záhy probouzet touha, aby se mohlo také zúčastnit mše svaté.

Kdy mohou rodiče s sebou vzít dítě na mši svatou? Teprve tehdy, až má potřebnou sebevládu v zevnějším chování. Je to nutné z úcty k nej-

světější oběti, z ohledů na ostatní návštěvníky kostela a také z důvodů sebevýchovných.

Dítě má si být vědomo, že v kostele se musí chovat jinak než doma anebo na ulici. Bylo by nesprávné nutit malé, neklidné dítě, půl hodiny anebo ještě déle v kostele ke klidu. Tím by utrpěla jeho pozdější návštěva kostela. Stejně bylo by pochybné nechat dítě v kostele si hrát anebo volně se rozhlížet, i když mu nezazlíváme a je proto netrestáme, když si v kostele prohlíží obrázek z modlitební knihy anebo se na něco táže. Odkážeme je však na vysvětlení až doma anebo po bohoslužbách, abychom nerušili ostatní. Proto raději čekáme, až má dítě k tomu potřebnou zralost.

Odklad návštěvy bohoslužeb do období, až dítě dovede se více ovládat, je pro ně zároveň pobídkou, aby se cvičilo v sebevládě. Když konečně přijde den, kdy již může s rodiči na mši svatou, pak si toho váží tím více. Rodiče ovšem neopominou, pokud možno hodně často, přijít ve volné chvíli aspoň na okamžik s dítětem do kostela k jejich nejlepšímu Příteli ve svatostánku.

## 12. *Domácí náboženské prostředí*

1. *Náboženské předměty v bytě.* - Vedle náboženských úkonů rodičů má pro duchovní růst dítěte značný vliv prostředí, v němž se dítě pohybuje, zejména náboženské předměty a prožívání svátečních dnů. V každé křesťanské domácnosti ať je na čestném místě kříž jako posvátné znamení našeho vykoupení a naší víry. Nekupujeme nevkusné jarmareční zboží, nýbrž opatřme si kříž vkusný, umělecky hodnotný, který představuje vsutku důstojně velké tajemství spásy. Kříž se zavěsí na čestné místo a denní modlitby se konají

před tímto křížem. Ráno a večer kleče, před jídlém stoje směrem ke kříži. Tak záhy pozná dítě souvislost mezi křížem a modlitbou.

Je-li nám kříž znamením opravdu svatým, pak nemůžeme jíti venku bez povšimnutí kolem kříže. Děti učíme pozdravovat Krista Pána na kříži a vedeme je k tomu, aby doma i venku zdobily kříž zelení a květinami. V době zimní to mohou býti květiny suché, "slaměnky". Výchovně působí dobře, když v zahrádce máme také místo, kde pěstujeme "slaměnky" pro zimní ozdobu kříže a dítě pověříme opatrováním tohoto záhonku. Láska ke kříži u dítěte roste nejen poučováním a modlitbou, nýbrž i péčí o toto svaté znamení. Něco pro Boha dělat je pro dítě toho věku přiměřenější než konat dlouhé modlitby. Poučování se děje přiměřeně dětské chápavosti. U dvouletého dítěte, které se teprve učí mluvit, se vhodně budí láska ke kříži, když se několika slovy poukáže na utrpení Páně a vybídne k úkonu, který je u něho vlastně již modlitbou : » Pán Ježíš byl přibít hřeby, podívej se ! Má tě tolik rád ! Polib jeho rány, pohlad', pofoukej ! « To je mluva a úkony, kterým takové dítě rozumí.

Příbytky vyzdobujeme obrazy. Obrazy v našich domácnostech ! Jaká to někdy směs všeho možného, někdy i urážejícího ! Obrazy mají i nábožensky a mravně vzdělávat, příbytek vyzdobit a také zpříjemnit. Dříve, než obraz koupíme a pověsíme, dobře se zamysleme nad tím, co nám obraz může dát pro náš život v domácnosti. Je třeba proto přísného výběru. Stěny bytu ovšem se nemají obrazy přeplňovat. Není to ani pěkné.

Náboženské obrazy ať jsou pro dítě přívětivé, a nikoli chmurné nebo dokonce děsivé. Nábožen-

ské obrazy, pověšené v příbytku, vtiskují do duše dítěte nesmazatelné náboženské představy, které je pak provázejí celým životem. Ať je tam obraz Pána Ježíše, Panny Marie a anděla strážného. Je dobře, když nad postýlkou dítěte je obraz ze života Pána Ježíše, hlavně z jeho dětství, nebo obraz anděla strážného, a to tak, aby pohled dítěte při probuzení se na něm mimovolně zachytil. Už i docela malé dítě při probuzení bude ráno pozorovat takový obraz. Matka vede dítě vhodným způsobem k tomu, aby ráno při probuzení a večer při uléhání k spánku pozdravilo Pána Ježíše a anděla strážného na obraze. Maličké dítě mu posílá »pusu«.

Kropenka, nikoli s vrstvou prachu, nýbrž vždy se svěcenou vodou, je nezbytnou součástí náboženských předmětů v domácnosti. Slouží k dennímu žehnání. Je-li umělecky provedena, je zároveň vkusnou ozdobou bytu.

Velmi žádoucím střediskem náboženské výzdoby bytu je domácí oltář, nejlépe pod křížem v pokoji, před nímž se konají domácí modlitby a pobožnosti. Děti mají velké potěšení z toho, mohou-li o tento oltář pečovat a zdobit ho. Má se to ovšem dít podle církevního roku a podle svátku. Kde není možno z různých důvodů upravit domácí oltář, věnuje se tím větší péče kříži.

2. *Neděle a svátky v rodině.* - Kde se žije opravdu nábožensky, tam se světí neděle a svátky. Proto v tyto dny má domácnost poněkud jinou podobu než ve dny všední: nekoná se velký úklid, stůl je prostřen krásněji než ve všední den, jde se do kostela a dítěti se vypráví o Pánu Bohu více než ve všední den.

Už od nejútlejšího věku má si dítě odnášet do

života vědomí, že neděli světíme nejen tím, že jdemo do kostela na mši svatou a že nekonáme nepotřebné všední práce, ale že i odpoledne věnujeme něco času výhradně Pánu Bohu. Účast rodiny na svátostném požehnání, krátká, ale poutavá chvílka náboženské četby v kruhu rodinném, opakování hlavních myšlenek z kázání zanechává už v duši nejmenšího dítěte hluboké stopy, i když z toho poměrně ještě málo chápe.

Dítě má si uvědomit : všechno čištění a úprava příbytku děje se pro Boha, pro oslavu dne Páně. Po stránce výchovné však mnoho záleží na tom, zdali to dělá matka s ochotnou radostí pro den Páně, či s tváří nevlídnou pro námahu s tím spojenou.

Radost působí na dítě nakažlivě, a proto se snadno dá strhnout k tomu, aby spolupůsobilo při této práci. Z počátku bude sice jen překážet a zdržovat, ale později můžeme dítěti už něco svěřit. Tak se připravuje prakticky na svěcení dne Páně. Když matka chystá na neděli čisté prádlo, šaty, obuv, tu snadno může pomáhat i čtyřleté dítě. V sobotu večer nechť je všechno již připraveno, aby bylo možno se soustředit více duchovně na svěcení dne svátečního.

Neděli má mít nejen duše, nýbrž celý člověk, i tělo. Proto se dítě vykoupe / ale ne až v neděli / a obleče sváteční šaty. Tyto šaty si obléká i tehdy, když prší a snad vůbec nevyjde. Proč ? Sváteční šaty si neobléká kvůli lidem, nýbrž k počtě Boží. Šaty však nemají být takové, že by si dítě v nich nesmělo ani hrát. Tím by se mu neděle znechutila. Musíme pamatovat na to, že hra je velmi důležitou složkou života dítěte. Den, kdy si dítě s chutí nehrálo, nebyl krásný. Přitom ovšem dítěti také připomeneme, aby si šetřilo

nedělních šatů. Podle toho mají také volit druh hry. Nejlépe, když si s dítětem zahraje otec, který bývá aspoň tento den doma. A pokud jde o kuchyň, netřeba připomínat, že nedělní oběd také přispívá v očích dítěte k tomu, aby rozlišovalo den všední od svátečního.

### 13. Náboženské poučování v rodině

1. *Hlavní směrnice.* - K probuzení náboženského života dítěte je třeba vedle křestní milosti a radostného živého příkladu také vhodného poučení. Přitom však musíme pamatovat, že dítě ve věku asi 3-5 let ještě nerozlišuje pohádku a legendu od náboženské pravdy. A tu může hrozit nebezpečí, že ve věku asi 6-8 let, kdy poznává pohádku jako něco neskutečného, snadno může s ní ztotožnit pravdivé události náboženské. Musíme proto při náboženském poučování dítěte rozlišovat přesně pravdu náboženskou od legendy a pohádky. Pohádka začíná obyčejně slovy : » Byl jednou jeden... « Nikdy však tak nesmíme začínat vyprávění biblické, náboženské. O věcech náboženských mluví rodiče vždy s posvátnou úctou. Tak dítě vycítí, že obor náboženský je něco jiného než svět pohádek.

Proto naprosto odmítáme různé » pohádky o Pánu Bohu«. Bylo by to pro zdravý náboženský vývoj nebezpečné a záhubné. Nejen náboženské pravdy, ale i dítě, jakožto dorůstajícího křesťana, musíme brát vážně. Proto se varujeme všeho, co by mohlo v něm upevňovat nesprávné dětinské náboženské představy. Pokud běží o zbožné legendy, možno je dětem podávat teprve ve věku, kdy je jako legendy dovedou rozlišovat od nábo-

ženské skutečnosti. To je možno obyčejně až po osmém roce věku. Při vyprávění biblických příběhů snažíme se ovšem dětem onen děj co nejvíce přiblížit, avšak nikoliv na úkor pravdy.

Nejprve vypravujeme dítěti o Bohu, který všechno stvořil, o andělech a prvních lidech, potom o Ježíši Kristu, jak se narodil, učil, konal zázraky, zemřel na kříži a vstal z mrtvých, pak o Duchu svatém, který nás posvětil. Navazujeme na to, co dítě vidí kolem sebe. Dobře poslouží vhodný náboženský obraz. Poučení je nejpůsobivější, když se koná při vhodných příležitostech a nikdy mnoho najednou, neboť nutno počítat s tékavostí dětské mysli. Děti mají rády, když se jim i častěji vypravuje totéž a po každé stejnými slovy.

Je velmi důležité, aby se dospělí při tomto poučování a při tvorbě dětských modliteb snížili k úrovni dětského myšlení. Používejte proto snadných, jim běžných výrazů. Mluvme v krátkých větách, beze všech slohových ozdob, kterých používají dospělí. Mluvme názorně. Vypravujme na příklad o utrpení Páně : » Pánu Ježíši vložili na hlavu trnovou korunu. Byly to pruty stočené v kolečko. Na prutech byly velké ostré trny jako špendlíky. « Dotkneme se špendlíkem ruky dítěte - utrhne. Pokračujeme : » A podívej se. Trny píchaly Pána Ježíše do hlavy, zabodávaly se hluboko, tekla mu krev. Jak to bolelo ! « Při takovém poučování snadno pohneme i vůli dítěte k praktickému sebezáporu z lásky k trpícímu Pánu Ježíši.

2. *Tvořivé uplatnění dítěte.* - V náboženském poučování by chybělo mnoho, kdyby byly pomínuty tvořivé síly dítěte. Člověk dospělý dovede o nějakém problému klidně jen přemýšlet. U dí-

těte, zejména v raném věku, přecházejí představy často spontánně v odpovídající úkony. Když dítě provádí zevní úkony, pak zároveň vnitřně se noří do toho, co činí zevně. Proto dáváme dítěti možnost, aby se mohlo i v oboru náboženském co nejvíce projevovat zevně svými výtvary, ať kreslenými nebo plastickými. Neběží zde o výtvor sám, nýbrž o to, aby se dítě vnitřně obíralo představami náboženskými.

Počátky jednoduchých výtvorů se začínají jevit obvykle už ve věku asi tří let. Dítě necháváme tvořit samostatně, aby se nerušil jeho přirozený vývoj. Vypravovali jsme například o stvoření Adama. Dítěti dáme plastickou hmotu a řekneme, aby nám udělalo Adama. A podobně i v jiných případech. Byť byly ony výtvary sebeprostší a komičtější, nesmějme se, dítě pochválíme a povzbudíme. Necháme je tvořit co nejvíce samostatně a nerušeně. Když něčemu nerozumíme, pak nám to vysvětlí dítě samo. Tak se dostaneme k nenucenému náboženskému rozhovoru. Dítě kreslí, modeluje a staví nikoli proto, aby něco vytvořilo, nýbrž z vnitřní potřeby, zabývá se vnitřně určitou představou, a proto tvoří i zevně. Jeho představy přecházejí v zevnější projev. Proto nejen kreslí, modeluje, také přitom vydává patřičné zvuky a dramatizuje : hraje si na kostel /napodobuje úkony kněze při bohoslužbě, pohřeb, svatbu, křest apod. /, na školku atd.

Mnohdy si děti při hře samovolně zdramatizují celé výjevy ze života Krista Pána. Tak kdysi pětileté děvčátko bylo nenápadně pozorováno, jak chránilo děťátka betlémská a Ježíška před Herodesem. Schovala je a pak volala : » Tak, Herodesi, už můžeš jít, už je nenajdeš. To se ti jen tehdy

podarilo. Ani Ježíška nenajdeš. Je schován v mém srdéčku a já ho nedám ! «

Časem přivedeme dítě k tomu, aby své tvořivé uplatnění dalo přímo do služby Boží, aby činilo něco pro Boha. Tak může na příklad dávat květiny k obrazu anebo soše Panny Marie, doplňovat vázy vodou, udržovat je v čistotě. Dobře se může uplatňovat doma při zdobení oltáře, při udržování svěcené vody v kropence a podobně.

#### 14. Náboženská výchova dítěte

1. *Výchova k modlitbě.* - Co je pero hodinám, to je modlitba náboženskému životu. Výchova k modlitbě náleží k nejdůležitějším úkolům náboženské výchovy. Někdo snad později v životě zbloudí, ale vždy je naděje na záchranu, když se dovede aspoň někdy pomodlit. Modlitba je největší životní silou. Mladý sebevrah zanechal dopis. Loučí se v něm se životem, se světem, s rodiči, kterým trpce vyčítá : » Nenaučili jste mě se modlit, nemám síly k dalšímu životu, proto odcháším... «

Je proto nesmírně důležité, aby už dítě mělo správný pojem o modlitbě a konalo ji s radostnou ochotou. Ať se nejprve naučí rozmlouvat s Bohem, tj. modlit se, a teprve potom je učíme modlitbám. Kdybychom trpěli, aby děti říkaly pouze slova modlitby bez myšlenky na její obsah, snadno by v nich mohly vidět pouze nudné formule. Odříkávaly by je bez zájmu, překotně, aby se toho břemene zbavily co nejrychleji a později se ho zbavily snad docela. Často si neprávem nařikají některé maminky na » bezbožnost « svého dítěte již v předškolním věku proto, že se nechce modlit. Když takový případ bedlivě vyšetříme,

obyčejně zjistíme, že dítě musí mechanicky odříkávat dlouhé modlitby dospělých, a to nejednou už při večerní rozespalosti. Tímto nešťastným postupem se znemožňuje dítěti poznat podstatu modlitby, modlitba se mu předem znechucuje a později se těžko zjednává náprava.

Učíme proto dítě nejprve tomu, aby dovedlo s naší pomocí nenuceně mluvit k Bohu. V tom smyslu je učíme se modlit. Nemůžeme ovšem mluvit k tomu, koho neznáme. Z vyprávění o Bohu a z modliteb rodičů a sourozenců se dítě učí Boha poznávat. A právě tehdy, když začíná Boha poznávat, má začínat také k němu se modlit.

Když pozorujeme, jak dítě někdy již dvouleté se pokouší napodobovat rodiče při modlitbě a také se snaží říkat slova modlitby, pak jsou to první krůčky k modlitbě. Je to ovšem ještě neuvědomělá chvála Boží. » Z úst nemluvnat a kojenců připravil jsi sobě chválu « / Mt 21,16 /. Dítě asi tříleté musíme však přivádět k modlitbě již uvědomělejší.

Aby matka uváděla dítě do ducha modlitby, použije na příklad k večerní modlitbě dítěte zážitků dne : » Pane Bože, dnes tvoje sluníčko pěkně hrálo. Děkuji ti za to. « - » Pane Bože, ty jsi mi dal nožky, a já mohu chodit, běhat, skákat. Dnes jsem se hodně vyběhal. Zítra budu běhat a skákat zase. Prosím tě, opatruj mě a také tatínka, maminku... « » Pane Bože, prosím tě, odpusť mi to, že jsem byl dnes nehodný a zlobil maminku. Já ti slibuji, že se polepším. Andělíčku, prosím tě, pomáhej mi poslouchat maminku. «

K takové volné modlitbě se může přidat ještě dětská modlitba pamětná. Kdyby si však dítě zvyklo jen na odříkávání naučených pamětných modliteb, později je těžko přivedeme ke skuteč-

né vnitřní zbožné modlitbě. Když učíme dítě modlitbě pamětné, vysvětlíme jednotlivá slova, aby dítě pokud možno jim rozumělo a neupadlo při modlitbě do bezduchého mechanismu. Tyto pamětné modlitby budou v prvních letech dětského života jen dětské. Až asi v šesti letech věku začneme s modlitbou Otčenáš.

Než začneme dítě učit pamětné modlitbě, položíme si dvě otázky : 1. Může dítě této modlitbě rozumět ? - 2. Mohu říkat i já jednotlivá slova modlitby s dítětem bez rozpaků ?

S těmito dětskými pamětnými modlitbami můžeme začít u dítěte kolem 3-4 let věku. Na příklad : » Pane Ježíši, opatruj mi tatínka, maminku, bratříčka, sestřičku a moji dušičku. Panno Maria Máti, opatruj nás malé děti. - Andělíčku, můj strážníčku, opatruj mi mou dušičku, opatruj ji ve dne v noci od škody a od zlé moci. Duši, tělo opatruj, andělíčku, strážce můj. «

Čím pravidelněji a častěji se děti modlíávají tytéž modlitby, tím je větší nebezpečí, že budou vykonávány jen mechanicky. Proto modlitby střídáme. Někdy rozšiřujeme některou část modlitby kratším výkladem. Na příklad : » Otče náš... « Pán Bůh je náš Otec nebeský. Je v nebi. U něho je Syn Boží a Duch svatý. Je tam také Panna Maria a mnoho andělů. Je tam tak krásně, tak dobře ! I pro tebe je tam místo ! Jak se na to můžeš těšit ! Ale už se polepši, aby ses tam dostal. Více poslouchej tatínka a maminku ! Když ti řekne..., tak... Ano ? «

Při výchově k modlitbě je důležité držení těla. Když je uctivé, mluva při modlitbě klidná, nepříliš rychlá, pak to napomáhá k zbožnosti. Bylo by pochybené používat k trestání oněch úkonů,

kterých se používá k modlitbě, na příklad nechal za trest dítě klečet.

Dítě toho věku se modlí obyčejně samo ráno a večer, za vedení někoho z rodičů, obyčejně matky. Pravidelně se ještě nemůže zúčastňovat společných modliteb rodinných, poněvadž k tomu ještě není zralé, jde dříve spát a později vstává.

Ranní modlitba ať je spojena se vzbuzením dobrého úmyslu : » Tak chci dnes se chovat, mluvit, hrát si a poslouchat, aby měl ze mne Pán Ježíš radost, aby byl se mnou spokojen, « a s pozhánáním svčnou vodou. Modlitba večerní ať je spojena vždy se zpytováním svědomí a s dokonatou lítostí / z lásky k Pánu Ježíši /. Dítě se táže Pána Ježíše, za pomoci rodičů : » Pane Ježíši, byl jsi dnes se mnou spokojen s tím, co jsem mluvil... jak jsem si hrál... jak jsem poslouchal... Pane Ježíši, mám tě tak rád, odpusť mi to, že jsem... Slibuji ti, že... / ted' za pomoci matky si dítě umíní, v čem si dá více záležet, aby Pán Ježíš byl s ním spokojen /. Nakonec opět pozhánání svčnou vodou.

Když dítě je u stolu, pomodlí se s ostatními anebo udělá alespoň kříž. U modliteb je důležité, aby dítě se je modlilo vroucně. Toho můžeme dosáhnout tím, když kromě dobré celkové výchovy náboženské budeme přihlížet také k tomu, aby dítě rozumělo i smyslu slov, která vyslovuje při modlitbě. Modlitba se mu stane vnitřní potřebou duše.

2. *Církevní rok.* - Dívejme se pravidelně do církevního kalendáře, který svátek připadá na jednotlivé dny. Nahlédněte do životopisu svatých a vzpomeňte aspoň něco ze života světce k pou-

čení a k povzbuzení dítěte. Zvláště učte prožívat své dítě záhy hlavní období církevního roku, dobu vánoční a velikonoční. V době vánoční pomáhá dítě strojit betlém. Ať se v adventě cvičí v některé ctnosti, zvláště v poslušnosti. Může se to dít tím způsobem, že vkládá do jesliček jednu slámku, když bylo celý den poslušné. V přípravě na velikonoce ať se cvičí zvláště v sebezapírání. Když dítě slyší o utrpení Páně, snadno se dá získat, aby něco také dobrovolně trpělo za své poklesky a tak ukázalo, že má Pána Ježíše rádo. Popelec, kterého se i dítě zúčastní, ať je zahájením cvičení v sebezapírání. Má to nesmírný význam zejména i pro pozdější sebevládu i v životě mravním.

3. *Mše svatá.* - Podle církevního zákoníku je věřící povinen zúčastňovat se v neděle a zasvěcené svátky celé mše svaté po dovršeném sedmém roce věku. Tato povinnost váže pod těžkým hříchem. Dítě máme však navykat na účast při společné pobožnosti v kostele a na mši svaté již dříve. Záhy má poznat na svých rodičích, jak si mše svaté váží, jak je jim mše svatá něčím velkým, vzácným, krásným, něčím, co je činí šťastnými. Tak se bude u nich probouzet touha, aby rodiče je vzali s sebou na mši svatou.

Kdy se doporučuje vzít s sebou dítě na mši svatou? V tom věku, kdy je dítě do té míry již ukázněno, že dovede se po dobu mše svaté klidně chovat, neruší a zajímá se aspoň zčásti o to, co se děje u oltáře. Bývá to zpravidla kolem pátého roku věku.

Aby si dítě zvyklo na patřičné chování v kostele, maminka je tam dovede několikrát mimo bohoslužbu. Ukáže, jak se tam má chovat a také je poučí aspoň o nejdůležitějších předmětech v ko-

stele. Zvláště zblízka a dobře ukáže svatostánek na hlavním oltáři, v němž bydlí Pán Ježíš. Při příchodu a odchodu z kostela naučí maminka dítě se žehnat svěcenou vodou z kropenky. Přitom ovšem musí dítě nadzvednout. Dítě to dělá opravdově a zbožně.

Potom přivede maminka dítě nejprve na kratší pobožnost, aby si zvyklo na hru varhan, na společný zpěv a modlitby věřících, na oblek kněze, kostelníka a ministrantů. Pak teprve může se pokusit, aby vzala s sebou dítě i na mši svatou. Podle jeho chápavosti a zájmu vysvětluje matka aspoň nejdůležitější části mše svaté. Nestačí však pouhé poučení doma, je třeba upozornit na tyto části i po dobu mše svaté.

Nejvhodnější postup při návštěvě dítěte v kostele je tedy asi tento : 1. Od nejútlejšího věku krátké, vhodně motivované návštěvy Pána Ježíše mimo dobu bohoslužeb.

2. Účast na společných návštěvách kostela v rámci liturgického roku, jako na příklad návštěva betléma, Božího hrobu, účast na eucharistickém průvodě o Božím těle. /Děvčata za družičky./ Při těchto příležitostech se dítě stýká už i s jinými věřícími. Proto se mu dá o tom potřebné poučení, ovšem doma, a při bohoslužbě se jen tiše upozorní, je-li toho potřeba.

3. Návštěva krátkých bohoslužeb, asi ve věku 4-5 let, na příklad svátostného požehnání, májových pobožností.

4. Účast na mši svaté / asi v pátém roce věku /.

V předškolním věku chodí dítě do kostela zpravidla s rodiči. Byla-li náboženská výchova a sebevýchova správně vedena, je dítě při vstupu do

školy přiměřeně poučeno a uzpusobeno, aby se s užitkem účastnilo bohoslužeb mezi dětmi poblíž oltáře.

4. *První svatá zpověď a svaté přijímání.* - Křtem svatým zrodilo se dítě z vody a z Ducha svatého k novému, nadpřirozenému životu, zrodilo se jako dítě Boží. Stalo se to tím způsobem, že jeho duši se dostalo největšího daru Božího - milosti posvěcující. Je to jako nový organismus v dítěti, ovšem organismus ve smyslu duchovním. Každý organismus se vyvíjí a roste svou vnitřní životní silou. K tomu ovšem potřebuje dostatečnou výživu. Nemá-li této výživy, skomírá a hyne. Zvláště tehdy je třeba silnější výživy, když hrozí organismu oslabení.

Nadpřirozenému organismu dítěte, síle života v milosti posvěcující začíná hrozit nebezpečí tehdy, když hřích může vniknout do jeho duše, tj. v letech, kdy již začalo rozlišovat dobré od zlého. Tehdy nastává povinnost svatého přijímání z příkazu Božího i církevního. Příkaz Boží je jasný ze slov Pána Ježíše : » Vpravdě, vpravdě pravím vám : Nebudete-li jísti těla Syna člověka a pít jeho krve, nebudete mít v sobě života. «

Stejně jasný v této věci je příkaz Církve. Ve svém zákoníku ukládá : » Každý věřící obého pohlaví, jakmile dospěl do let rozeznávání, tj. k užívání rozumu, je povinen jednou do roka, alespoň v čas velikonoční, přijímati nejsvětější svátost... « /kán. 859, par. 1/.

Na koho padá největší odpovědnost za provedení tohoto zákona? Především na rodiče : » Závaznost přikázání o přijímání nejsvětější svátosti oltářní, která spočívá na nedospělých, spadá

také, a to zvláštní měrou, na ty, kteří se o ně mají starat, tj. na rodiče, poručníky, zpovědníka, vychovatele a faráře « / kán. 860 /.

Tato povinnost je pro vás, rodiče, nejkrásnější, nejvznešenější a poměrně také velmi snadná. Ani květina se s takovou dychtivostí neobrací k slunci, jako nevinné dítě k Spasiteli. Když se s dítětem pravidelně modlíváte a konáte s ním večerní zpytování svědomí a vzbuzujete lítost, tím vlastně je už připraveno k svaté zpovědi. Jen krátce vysvětlíte, proč řekne své poklesky knězi a jak to řekne. Úkon svaté zpovědi s ním snadno prakticky nacvičíte. Formule zpovědní není nutná. Je-li však dítě duševně probudilejší, snadno se naučí krátké formuli zpovědní : » Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Vyznávám se před Pánem Bohem, že jsem se dopustil těchto hříchů... To jsou mé hříchy. Srdečně jich lituji a s pomocí Boží chci se opravdu polepšit. «

A příprava k svatému přijímání ? Základní pravdy o Bohu, který dobré odměňuje a zlé trestá, o Bohu Otci, Synu a Duchu svatém, o Ježíši Kristu, který z lásky k nám přebývá v nejsvětější svátosti oltářní, chce přijít do naší duše, aby nás živil a chránil. Jak snadno tomu porozumí i šestileté dítě ! K tomu ještě něco povíme o lačnosti před svatým přijímáním, o chování před svatým přijímáním a po svatém přijímání, což všechno prakticky nacvičíme, a dítě je připraveno. Osou celé této přípravy je ovšem láska dítěte k svátostnému Spasiteli. Sdělíte to ještě knězi, aby se přesvědčil o dostatečnosti přípravy, nebo ji ještě sám doplnil, a můžete být bez starosti.

Dítě toho věku ovšem nepustíme samo k svátostem, ale někdo z dospělých je bude provázet

a šepem mu bude předříkávat několik krátkých vět přípravy a díkůčinění. Aspoň zpočátku bude se k tomu hodit nejlépe všední den.

Uved'te do duše dítěte spíše Krista svátostného, dokud se tam ještě neusadil hřích, a pak se nemusíte obávat o budoucnost svého dítěte. Po prvním svatém přijímání, ať dítě přistupuje ke stolu Páně pokud možno častěji, a to vždy s doprovodem někoho z dospělejších, aby řídil jeho úkony zbožnosti. Děje se to tak dlouho, až se dítě naučí přistupovat k svátostem samostatně.

Žádný výchovný prostředek nedá vašemu dítěti to, co mu dává živý Kristus, přítomný v nejsvětější svátosti oltářní. Když dítě začalo chodit k sv. přijímání v raném věku a zvyklo si také na časté sv. přijímání, pak je v rukou nejlepšího Vychovatele a Ochránce.

## V. VÝCHOVA NABOŽENSKÁ VE VĚKU ŠKOLNÍM

### 15. *Duchovní růst dítěte*

Je třeba správně rozumět nejen tělesnému, duševnímu, mravnímu, ale také náboženskému růstu dítěte. Počátkem toho období žije dítě ještě stále ve světě smyslových představ i v oboru náboženském, ale pozvolna se duchovně více probouzí a začíná hlouběji chápat pojmy o Bohu, věčnosti, smrti, o životě věčném, a vždy uvědoměleji podle toho zařizuje svůj život. Jako většina stromů kvete dříve, než se rozvine listí, tak i v životě lidském dochází k rozvoji náboženského života dříve, než se plněji probudí život pudový.

Pohádkové období věku prvního sedmiletí se rozplývá jako ranní mlha, neboť se probouzí smysl pro skutečnost. Probouzí se smysl pro skutečné události a pro hrdinství. Proto se mají v tomto věku co nejvíce uplatňovat v náboženském poučování události biblické Starého i Nového zákona, životopisy svatých, důležité události z církevních dějin, z činnosti misijní, a teprve potom katechismus. Dítě toho věku má zvýšenou touhu po vědění vůbec, i po vědění náboženském. Náboženskou pravdu chápe nejlépe na živém příkladě. Náboženský hrdina světec mu poví více a také

více je povzbudí než pouhé poučky náboženské.

Nyní začíná dítě více prožívat také to, co vidí na osobách, které má kolem sebe. Zejména se značně uplatňují osobní vlivy z prostředí rodinného. Je-li toto prostředí náboženství nepříznivé, dostává se dítě do pochybností náboženských, anebo se nechává strhnout vlivem napodobivosti k otevřené zevnější nevěře, třebas ji vnitřně ještě nechápe. Podobně se dostává do vnitřního neklidu, když sice neslyší žádné řeči protináboženské, ale vidí rozpor mezi tím, co žádá víra, a jak se ve skutečnosti žije, na příklad, jak se zanedbává denní modlitba, nesvětí neděle, nepřijímají svátosti, znesvěcuje jméno Boží, vybuchuje ve hněv, nedbá studu, poctivosti, pravdomluvnosti, nezachovává se půst, chodí se v čas zapovězený na veřejné taneční zábavy atd.

Děti povrchní se celkem ještě dosti snadno přenášejí přes tento křiklavý rozpor, avšak v duši dítěte více přemýšlejícího něco hlasitě volá : » Tak, jak to vlastně je ? Kdo má pravdu ? Podle koho se mám řídit ? « Tento rozpor může být u takového dítěte pramenem velkého vnitřního utrpení. Jakým směrem se to bude dále vyvíjet ? U některých vede tento rozpor k zakrnění duchovního života vůbec. U jiných, kteří se horlivě modlí a častěji přistupují k sv. přijímání, roste za těchto okolností duch vyznavačství, ano i mučednictví, neboť přes všechny překážky, poznámky, ba i výsměch členů rodiny, konají své náboženské povinnosti svědomitě, přesně, s láskou a nadšením.

Nesmírně mnoho získává dítě v takové rodině pro svůj duchovní růst, kde je náboženský život příkladný. Když je náboženská výchova opravdu dobrá, jeví se u těchto dětí velká opravdovost, svě-

domitost a horlivost v náboženském životě. Avšak ani nejkrásnější projevy zbožnosti těchto dětí nemohou být neklamnou známkou jejich vyzrálé a trvalé zbožnosti. Vyzrání a trvalost jejich zbožnosti se ukáže až v dospělosti. Je to právě dospívání, kdy se silněji hlásí uvědomění náboženské, a to často již kolem 12. roku věku.

Náboženské probuzení v době dospívání je vážným krokem k osobnímu a trvalému osvojení náboženských hodnot. Bývá to ovšem obyčejně spojeno s jistým napětím a s nesnázemi v některých otázkách. Dorůstající hoch nebo děvče potřebuje trpělivé porozumění ze strany rodičů a ostatních vychovatelů. Nepohoršovat se nad jejich některými pochybnostmi, všechno klidně vyslechnout a vysvětlit. Nepoužívat jen zevnějšího nátlaku u dorůstajících k účasti na mši svaté a k přijímání svátostí. To všechno má se dít více z vnitřního pochopení potřeby. To ovšem neznamená, že vychovatel má se vzdát v tomto směru jakéhokoliv působení. Vlídne připomenutí a mateřská nebo otcovská prosba zde zmůže velmi mnoho. Zejména však musejí rodiče předcházet dobrým příkladem a modlitbou vyprošovat potřebnou milost Boží.

## *2. Spolupráce s knězem*

Když dítě začalo chodit do náboženství, tím vaše náboženská výchova domácí nesmí přestat, ale má se dále prohlubovat ve spolupráci s knězem. Ten podává náboženskou výuku až do 4. třídy na podkladě událostí biblických Starého a Nového zákona a potom na podkladě katechismu. Ve 2. třídě je příprava k společnému slavnému svátému přijímání. Děti si obyčejně zapisují do svých

poznámkových sešitů náboženských to, co se probírá, také si tam píšou svá dobrá předsevzetí, výchovné směrnice a črtají různé kresby. Kreslení v hodině náboženské má svůj význam naukový i výchovný. Význam naukový je v tom, že dítě pomocí kresby může snadněji pochopit náboženskou pravdu. Význam výchovný je zase v tom, že dítě při kreslení se hlouběji zabývá představami a myšlenkami náboženskými, naplňuje jimi svou obrazivost a tím se zušlechťuje nábožensky, mravně i citově.

## VI. VÝCHOVA NÁBOŽENSKÁ VE VĚKU JINOŠSKÉM A DÍVČÍM

### 17. *Duchovní zrání hochů a dívek*

Dospívající hoch a dívka snaží se všechno osobně překontrolovat, co dosud bylo základem jejich života, ke všemu zaujímají své osobní stanovisko, všechno osvětlují svým osobním » já «. To platí u nich pro každý obor, i pro obor náboženský a mravní. Je proto nesmírně důležité, aby měli někoho, k němuž by mohli s naprostou důvěrou přijít se vším, a to s jistotou, že budou vždy přijati s plným porozuměním. Je v tom velká výhoda, bude-li tímto osobním důvěrníkem u hochů otec a u děvčete matka, případně jejich zástupci, nebo duchovní vůdce, zpovědník.

Kdyby v tomto duchovním zrání neměli po boku takového důvěrníka a rádce, snadno by se dostali na zcestí a ztratili by správný směr celého dalšího života. Je to první období krize v životě člověka, kdy nemůže být ponechán sám sobě anebo nahodilým » rádcům « a » rádkyním «.

### 18. *Smysl duchovního zrání mladistvých*

Dospívající musí se propracovat náboženskými problémy a probíjet se i krizemi, aby se stal

osobností náboženskou, celým a opravdovým křesťanem. A právě radikalismus vede dospívajícího k tomu, aby změřil výšku i hloubku náboženských hodnot a uvědomil si jejich životnost. U toho, kdo neprošel touto zkouškou v době dospívání, dostaví se tato krize později, ale pak často s horšími následky.

Aby tento duchovní vývoj probíhal u mladistvých a také později šťastně, mnoho bude záležet na tom, aby byly položeny dobré základy náboženského a mravního života především v rodině.

### 19. *Vyvrcholení duchovního zrání mladistvých*

Bouřlivé období tělesného, duševního i duchovního zrání se uklidňuje u dívek kolem 17. a u chlapců kolem 19. roku věku. Tím začíná vlastní věk dívčí nebo jinošský. Tím však vývoj není ukončen. Duchovní boje dospívání směřují k svému závěrečnému rozřešení. Kdežto v době dospívání se ozývaly pochybnosti o některých pravdách víry a byly spíše rázu osobního a citového, ve věku jinošském a dívčím se rozhoduje zásadně o víře a životě. Ovšem i v tomto období vývoje je dosti výjimek. Když náboženský život v době dospívání zapustil hluboké kořeny, zpravidla přečká bouře dospívání a ještě hlouběji se zakoření v době po jeho ukončení. Byl-li však povrchní, pak je to první, co se v době po ukončení dospívání pohríbí. Takoví ovšem obvykle hledají náhražku v něčem jiném.

Do období po ukončení dospívání zapadá také zušlechťující působení opravdové lásky, později zasnoubení a konečně manželství. Také zde ovšem číhá mnoho nebezpečí, kdyby nebylo dbáno potřebné opatrnosti a kdyby mladiství nečerpali

potřebnou sílu z modlitby a ze svátostí. Je to obvykle více otázka síly než vědění.

## 20. *Další cesta*

Nového a mocného podnětu pro náboženské uvědomění se dostává manželům příchodem dítěte. Vědomí odpovědnosti za jeho výchovu je vede k tomu, že nejen slovem, ale i příkladem se snaží dítě vychovat na podkladě náboženském. Toto náboženské probuzení prožívají i rodiče ve víře velmi zvlažnělí. Dítě se jim stává okénkem, kterým se na ně dívá Bůh. Dítě bývá pro ně často poslední výzvou k obrácení Šavlů v Pavly. Dítě probouzí v rodičích vše, co je v nich nejlepšího, byť to již snad odumřelo. Děti jsou pro rodiče jako velikonoční zvony, které křísí všechno, co člověka vede výš.

Když se však život člověka ustálí a vyplní přirozené poslání /postavení, povolání, uplatnění v životě, v manželství, ve společenském celku atd. /, opět dochází někdy ke krizi po stránce náboženské i mravní, a leckdo klesá s výšin k hodnotám zcela klamným. Proto, kdo stojí, hled', aby nepadl. Toto období krize bývá u ženy po třicítce, kdy ztrácí bývalou svěžest, uvědomuje si, že má kus života za sebou a ostře reviduje dosavadní život, a pak zvláště mezi čtyřicítkou a padesátkou. U mužů bývá období jakési krize kolem padesátky.

Přitom si musíme opět uvědomit jedno : Čím lepší základy náboženské a mravní jsou položeny ve výchově rodinné, tím šťastněji bude celý tento vývoj probíhat.

## Z A V Ě R

Děti dobře vychovávat je sice úkol velmi těžký, ale přece proveditelný. Kolik máme krásných příkladů dobře vychovaných dětí ! Síly lidské ovšem na všechno nestačí, ale Bůh je mocný. On je prvním Vychovatelem, my jsme jen jeho pomocníky. Proto rodiče mají přednášet své nesnáze výchovné Bohu, prosit Všemohoucího o světlo a sílu, za děti se modlit ! Nikdy neklesat na mysli. » Modlitba matčina z mořského dna vynímá «. I kdyby snad se stalo a svět dítě zkazil, vždy se může vzpamatovat, když rodiče položili dobrý základ a za dítě se modlí.

Dobře vychované děti jsou největší radostí a odměnou rodičů a jednou budou zářit také jako nejkrásnější drahokamy v koruně jejich věčné slávy. A to vám přejeme z plna srdce !

## Obsah

|                                                                                                                                                                 |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Uvodem . . . . .                                                                                                                                                | 3  |
| <b>I. RODIČE</b>                                                                                                                                                |    |
| 1. Čím musíte být v očích dítěte . . . . .                                                                                                                      | 5  |
| 2. Varujte se chybných kroků ve výchově . . . . .                                                                                                               | 8  |
| <b>II. DÍTĚ</b>                                                                                                                                                 |    |
| 3. Věk předškolní . . . . .                                                                                                                                     | 9  |
| 4. Věk školní . . . . .                                                                                                                                         | 9  |
| 5. Věk jinošský a dívčí . . . . .                                                                                                                               | 11 |
| <b>III. HLAVNÍ PROSTŘEDKY VÝCHOVNÉ</b>                                                                                                                          |    |
| 6. Návyk . . . . .                                                                                                                                              | 13 |
| 7. Příklad . . . . .                                                                                                                                            | 14 |
| 8. Výchova tělesná . . . . .                                                                                                                                    | 15 |
| 9. Výchova rozumová a mravní . . . . .                                                                                                                          | 18 |
| <b>IV. VÝCHOVA NABOŽENSKÁ VE VĚKU PŘEDSKOLNÍM</b>                                                                                                               |    |
| 10. Základ . . . . .                                                                                                                                            | 20 |
| 11. První kroky v náboženském životě dítěte : 1. Rodiče své dítě žehnají. - 2. Rodiče se před dítětem modlí. - 3. Rodiče chodí v neděli na mši svatou . . . . . | 23 |
| 12. Domácí náboženské prostředí : 1. Náboženské předměty v bytě. - 2. Neděle a svátky v rodině . . . . .                                                        | 27 |
| 13. Náboženské poučování v rodině: 1. Hlavní směrnice. - 2. Tvořivé uplatnění dítěte . . . . .                                                                  | 31 |

|                                                                                                                                                |           |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| 14. Náboženská výchova dítěte : 1. Výchova k modlitbě. - 2. Církevní rok. - 3. Mše svatá. - 4. První svatá zpověď' a svaté přijímání . . . . . | 34        |
| <b>V. VÝCHOVA NABOŽENSKÁ VE VĚKU ŠKOLNÍM</b>                                                                                                   |           |
| 15. Duchovní růst dítěte . . . . .                                                                                                             | 43        |
| 16. Spolupráce s knězem . . . . .                                                                                                              | 45        |
| <b>VI. VÝCHOVA NABOŽENSKÁ VE VĚKU JINOŠSKÉM A DÍVČÍM</b>                                                                                       |           |
| 17. Duchovní zrání hochy a dívky . . . . .                                                                                                     | 47        |
| 18. Smysl duchovního zrání mladistvých . . . . .                                                                                               | 47        |
| 19. Vyvrcholení duchovního zrání mladistvých . . . . .                                                                                         | 48        |
| 20. Další cesta . . . . .                                                                                                                      | 49        |
| <b>Z á v ě r</b> . . . . .                                                                                                                     | <b>50</b> |

*Upozornění :* K této knížce patří ještě další :

1. První učení o Bohu v rodině. - 2. Rodiče, jak to řeknete svému chlapci - nejmenšímu, dorůstajícímu a dospělému ? /Směrnice výchovy k mravní čistotě/. - 3. Rodiče, jak to řeknete svému děvčeti - nejmenšímu, dorůstajícímu a dospělému /Směrnice výchovy k mravní čistotě/.

